

ЗНАЧАЈАН ДОПРИНОС БАЛКАНИСТИЦИ: *HANDBUCH DER SÜDOSTEUROPA-LINGUISTIK**

Југоисточна Европа, односно Балканско полуострво, привлачи пажњу научника разних струка. Ово подручје Европе посебно је занимљиво за науку зато што представља колијевку европске цивилизације, с једне стране, и зато што су ту од давнина више него у другим дијеловима Европе измијешани народи, језици и културе, с друге стране. Књига о којој ће бити ријечи у овоме приказу представља још једно у низу дјела која се баве овим простором, и то управо језичком проблематиком овога дијела Европе готово искључиво. Ово обимно дјело, зборник радова, посвећено је једноме од оснивача балканистике — професору Универзитета у Лајпцигу Густаву Вајганду /Gustav Weigand/ (1860–1930), „романисти, слависти, филологу језика југоисточне Европе“, како је записано у посвети. Поред уводнога поглавља, са чак четири прилога (1–66), књига садржи још пет поглавља: А. Theorie und Südosteuropa-Linguistik (67–209); В. Die Sprachen und Südosteuropa-Linguistik (211–428); С. Die Beziehungen zwischen den Sprachen in Südosteuropa (429–759); D. Zur Namenforschung in Südosteuropa (761–802); Е. Ethnien, Kulturen und Geschichte in Südosteuropa (803–1048). Ту су још регистар имена, предметни регистар и списак аутора.

Прво поглавље садржи шест радова. Међу њима се могу посебно издвојити прва три зато што се баве најопштијим питањима балканистике. У првом раду *Zur theoretischen Grundlegung der Südosteuropa-Linguistik* — Клаус Штајнке (Klaus Steinke) одређује основне појмове балканистике: сам појам *балканистика*, затим појмове *балканизам*, *балкански језици*, *балкански језички савез* и *балканологија*. У другом раду *Geschichte der Südosteuropa-Linguistik* — Хелмут-Вил-

* Herausgegeben von Uwe Hinrichs unter Mitarbeit von Uwe Büttner. 1999. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, XIV + 1079 стр.

хелм Шалер (Helmut-Wilhelm Schaller) даје детаљан увид у развој лингвистичке балканологије. Он зачетке балканологије смјешта на крај осамнаестог вијека, напомињући да ту нема још говора о уобличеној балканологији; ријеч је о појединим радовима који се тичу одређених балканских језика. Балканологија се као уобличена лингвистичка дисциплина, према Шалеру, јавља у деветнаестом вијеку. Њени утемељитељи су Франц Миклошич, Густав Вајганд, А. Селишчев и Кристијан Санфелд (Kristian Sanfeld). Вриједна пажње је чињеница да аутор овога рада истиче и доприносе које су развоју балканологије дали Николај Трубецки и Роман Јакобсон. Харалд Харман (Harald Haarmann) у раду *Zur Theorie des Sprachkontaktes* разматра питање језика у контакту са општелингвистичког становишта. У разматрању ове проблематике аутор посебну пажњу посвећује управо примјерима језичких контаката на подручју Балкана. Он, осим тога, указује и на могућности конфликта до којих доводе разматрани језички контакти.

У другоме поглављу представљени су језици Балканског полуострва. Петја Асенова (Софија) пише о бугарском, Максим Каранфиловски (Скопље) о македонском, Григор Бранкус (Букурешт) о румунском, док је о албанском језику дао текст Џеват Лоши (Xhevat Lloshi) из Тиране. Гинтер С. Хенрих (Günther S. Henrich) из Лајпцига пише о новогрчком, Бранислав Брборић (Београд) о српском, Радослав Катичић (Беч) о хрватском, а Сенахид Халиловић (Сарајево) о бошњачком језику.

Свакако је идеја уредника овога зборника да се на једноме мјесту изложе најбитније карактеристике данашњих балканских језика вриједна похвале. Ови радови би могли да буду основна полазишта свакоме ономе ко се жели детаљније бавити неким од ових језика, а и онима који желе да изучавају неке језичке феномене заједничке за више балканских језика. Међутим, посебно значење имају три посљедња прилога у овоме поглављу — о српском, хрватском и бошњачком језику. Ријеч је о три данашња стандардна језика који су донедавно били „покривени“ једним стандардним језиком — српско-хрватским. Иако су ова три стандардна језика проистекла из једног стандардног језика, не може се рећи да је њихова ситуација идентична. Зато је опис свакога од њих захтијевао и посебан приступ.

Када је ријеч о бошњачком језику — он се у овом прилогу, као и иначе код бошњачких лингвиста а и у јавној употреби, зове *босански* — аутор је прво дао подробнији увид у изворе у којим се кроз историју помиње бошњачки или босански језик. Не улази се у то у којим околностима се такав назив језика јавља. Затим аутор говори о дана-

шњим задацима бошњачке лингвистике — шта све предстоји да се уради да би овај језик имао своје одговарајуће инструменте, а то су граматике и рјечници.

Као што је већ речено, о хрватскоме језику текст је написао Радослав Катичић. Потребне су захтијевале да се укратко опишу дијалекти хрватскога језика, развој писмености и развој књижевног језика. Оно што је ту посебно интересантно јесте поглавље о урбаном хрватском језику. Ријеч је углавном о језику у хрватским приморским градовима од средњег вијека: Задар, Сплит, ту је и Дубровник, затим у градовима из унутрашњости. Као и иначе у посљедње вријеме, посебан проблем при опису хрватскога језика као стандардног комуникативног средства представља податак да су крајем 19. вијека Хрвати преузели од Вука Караџића модел српскога стандардног језика. Проблем се састоји у овоме: како ту чињеницу не заобићи а истовремено говорити о континуитету у развоју хрватског стандардног језика? Свакако ће хрватска језичка наука морати овим питањем још да се бави у будућности.

Када је посриједи српски стандардни језик, аутор није имао проблема да доказује његов идентитет. Српско поријекло српскога стандардног језика нико озбиљан не може доводити у питање. Зато је аутор, Бранислав Брборић, дао сажет преглед српских дијалеката, настанак српског савременог стандардног језика и у оквиру тога српско-хрватско стандарднојезичко заједништво, проблеме у функционисању тога заједништва, тежње ка сепаратизму код хрватских лингвиста, раскид тога заједништва који се формално одиграо у посљедној деценији двадесетог вијека. Све је ово пропраћено обимним библиографским подацима у биљешкама. Чини ми се да ће овај дио рада бити незаобилазна литература свима онима који се буду бавили језичком ситуацијом у двадесетом вијеку на простору прве и друге Југославије. Аутор је даље дао основне податке о гласовном систему српског језика, најбитније карактеристике његове морфологије и синтаксе, као и основне податке о српскоме лексикону. Треба такође напоменути значај чињенице да се у овоме раду дају све наставне и научне институције у којим се проучава српски језик, као и најзначајнији часописи. Ово је посебно значајно зато што је овај текст написан за иностраног читаоца.

Овдје још једном желим да истакнем да ће стране слависте посебно занимати прилози о српском, хрватском и бошњачком језику: до прије једне деценије функционисао је умјесто ова три стандардна језика један заједнички стандардни језик за носиоце данашњих посебних стандардних језика. Колико ће разумијевању феномена разла-

гања једнога стандардног језика на три ови радови доприносити — то зависи од тога колико су њихови аутори дали важних елемената за то разумијевање.

Треће поглавље је посвећено међујезичким контактима у југоисточној Европи. Ту је уводни рад Уве Хинрихса о *балканизмима* као лингвистичком проблему југоисточне Европе и као општелингвистичком проблему. Он наводи да су балканизме интуитивно назрели још у деветнаестом вијеку А. Шлајхер и Ф. Миклошич дефинишући неке феномене у балканским језицима које је потоња наука уврстила у балканизме. Даље аутор наводи листе балканизма и посматра их у појединим балканским језицима. Нема сумње да ово поглавље започиње вриједним прилогом балканистици.

У овоме поглављу налази се још једанаест радова. Чак осам их је посвећено међусобним утицајима језика смјештених на балканским просторима. Харолд Харман пише о утицају латинског на балканске језике, Христос Чичилис (Hristos Tzitzilis) пише о утицају грчкога на језике југоисточне Европе, а Уве Хинрихс разматра утицај словенских језика на друге балканске језике. Ту је такође и прилог сагледавању утицаја турског језика на балканске језике и два рада о ромском језику — један о утицају ромског на друге језике (посебно се освјетљава с те тачке гледишта ситуација у румунском) и други о утицају балканских језика на ромски. Поглавље се завршава излагањем Ивана Дуриданова о тракијском, дакијском и илирском језику.

Сви радови у овоме поглављу представљају допринос балканистици, па и другим лингвистичким дисциплинама — рецимо етимологији — како обиљем података у њима изнесеним, тако и пратећим библиографским подацима. Све то сабрано тако у једној књизи свакако ће добро доћи будућим истраживачима балканолошке проблематике.

Четврто поглавље такође представља тематски блок радова — сви су посвећени ономастичким истраживањима у југоисточној Европи. Оно, међутим, није дало цјеловиту слику ономастике овога европског региона. Поред српскога језика, овдје су још заступљени бугарски, македонски, румунски и мађарски. Ономастичка ситуација у грчком и албанском језику није освјетљавана.

У сва четири рада из овога поглавља на сличан начин су дати прегледи ономастичких истраживања у дотичним језицима — од првих истраживачких подухвата до данашњих дана. Ономастичка истраживања у српскоме језику дата су прегледно, јасно и цјеловито у раду компетентног стручњака, и самог доста заслужног за успјех српске ономастике у посљедње двије деценије, недавно преминулог Светозара Стијовића. Ту је указано и на почетке ономастичких истражи-

вања на српском етничком и језичком простору, а онда су описани и најзначајнији резултати у српској ономастици. Прикупљен је велики фонд ономастичке грађе, највећим дијелом заслугом Одбора за ономастику у САНУ. Значајан дио те грађе односи се управо на најугроженији терен — Косово и Метохију, о истраживањима са тога терена написане су значајне ономастичке студије. У ствари, око поменутог Одбора формирала се српска ономастика. Већи број значајних радова из те истраживачке области објављен је у едицији *Ономастолошки њрилози*, за то специјално основаној осамдесетих година 20. в. Наравно, Стијовић је указао и на допринос ономастичким истраживањима у српском језику који су дали други часописи и публикације — почев од *Српског етнографског зборника* па до најновијих публикација. Сасвим је сигурно: читалац овога рада моћи ће да стекне потпун увид у резултате ономастичких истраживања у српскоме језику — а тај читалац ће бити, то треба имати на уму, најчешће странац.

Пето поглавље је посвећено историји, култури и етнологији југоисточне Европе. Иако се у њему углавном освјетљавају проблеми који не улазе директно у круг језичких питања (има и таквих, додуше), ни оно у цјелини узето није без значаја за разумијевање језичке проблематике југоисточне Европе. Шта више, с обзиром на то да даје важне податке, овакво поглавље се могло наћи и на уводном мјесту у књизи посвећеној веома комплексној језичкој проблематици овога дијела нашега континента.

На крају, треба рећи и то да је овај зборник радова настао у оквиру рада на пројекту о истраживању језика југоисточне Европе којим је у Лајпцигу руководио професор славистике Уве Хинрихс. Објављивањем резултата тога пројекта у виду овако подацима крца тог зборника представља несумњиво лијеп допринос балканологији. Једно је ту сасвим сигурно: ова књига ће бити драгоцен приручник будућим истраживачима комплексне језичке проблематике на просторима Балканског полуострва.

Београд

Срејшо Танасић